

культурно-мистецькі засоби для впливу на формування громадської думки через документальне та художнє кіно, соціальну рекламу, реалізацію арт-проектів. Потрібно знайти і забезпечити художніми засобами зв'язку між позитивними досягненнями в історії України і конструктивними шляхами вирішення проблем сучасності, використовувати енергію попередніх поколінь видатних українців для нових звершень і досягнень.

І остання, але швидше за все найголовніша, рекомендація це те, що слід здійснювати на постійній основі моніторинг проявів екстремізму для виявлення і профілактики загроз безпеки громадян. Дослідження екстремізму в Україні має врахувати міжнародний досвід з профілактики та реагування на прояви екстремізму. Узагальнення цього досвіду, напрацювань вітчизняних учених і експертів повинні сформувані розуміння динаміки показників екстремів, на основі чого будуть розроблені ефективні моделі реагування на прояви екстремізму в умовах сучасної світової тенденції прояву агресії та насильства. Інноваційні технології і наукові моделі індикації та класифікації екстремізму в усіх аспектах суспільного життя повинні неухильно враховуватися при прийнятті рішень інститутами влади [3].

1. Інтернет ресурс: http://gazeta.zn.ua/LAW/diskriminatsiya_problema_bez_perspektiv.html.

2. Інтернет ресурс: <http://kdm44.ru/pages/main/tkstremizm.html>.

3. Зубок Ю.Л., Чупров В.И. Молодежный экстремизм. Сущность, особенности, проявления // Социс. – 2008. - № 4. С. 31-41.

Проданов Ігор Володимирович
курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування ДДУВС

Науковий керівник –
доцент кафедри філософії
та політології, к.психол.н., доц.

Шинкаренко І.О.

НОРМАТИВНА РЕГУЛЯЦІЯ ПОВЕДІНКИ ТА ЗАСВОЄННЯ ОСОБИСТІСТЮ СОЦІАЛЬНИХ НОРМ

Нормативна регуляція поведінки – регулювання поведінки суб'єкта з боку соціальних норм, прийнятих в суспільстві чи групі або ж засвоєних ним у ході життя [1].

Людина як особистість формується під впливом системи соціальних відносин, у яку вона включена. Особистість – носій свідомості з індивідуально-типовою структурою психологічних властивостей та якостей, що вибірко-

во ставиться до навколишньої дійсності та виконує визначені соціальні ролі. Поведінка особи в суспільстві визначається сукупністю соціальних норм.

Соціальну норму визначають як «правило, вимогу суспільства до особистості, у яких визначений більш-менш точно обсяг, характер, а також межі можливого і припустимого в її поведінці» (Є.М. Пеньков). Ці правила і вимоги можуть бути закріплені в письмових джерелах (законах, статутах, документах і т. ін.), відображені в політичній і художній літературі. Однак закріпленням у письмових джерелах існування соціальної норми не вичерпується. Більшість норм об'єктивуються, виражаються зовні і доводяться до спільноти людей через погляди і переконання, зразки поведінки, що повторюються з покоління в покоління (мораль, звичаї, традиції) та відтворюються досить регулярно й у масовому масштабі [2].

Сучасне розуміння соціалізації як процесу перетворення людини на особистість у результаті засвоєння нею суспільних норм та інтеграції в соціальні інститути дав Т. Парсонс. На його думку, виток процесу соціалізації особистості є набуття нею самосвідомості та свідомості. Наслідком соціалізації є структурування сфери свідомості особистості під інформаційним впливом інституційованого соціального середовища. Так, вчений писав, «що основний характер структури окремої особистості склався у процесі соціалізації на основі структури систем соціальних об'єктів, з якими вона мала зв'язок протягом свого життя, включаючи, звичайно, культурні цінності й норми, інституційовані в цих системах». Схожої позиції дотримуються представники біхевіоризму Б. Скіннер та Дж. Доллард, які вважали, що становлення особистості відбувається у процесі вивчення людиною соціальних норм. Ч. Кулі та Дж. Мід вважали, що одним із механізмів соціалізації є модель «міжособового спілкування», згідно з якою індивід, дивлячись на себе очима інших людей, засвоює в результаті безлічі інтеракцій правила співжиття. Ж. Піажета, Л. Колберг запропонували «когнітивну» модель соціалізації, що зводиться до розвитку свідомості й самосвідомості дитини у процесі оволодіння образним та абстрактним мисленням. Соціалізація полягає у створенні у свідомості зразків когнітивних схем, які індивід адаптує до нового досвіду за допомогою механізму «рівноваги». А. Маслоу та К. Роджерс розглядають прагнення індивіда до самоактуалізації як рушійну силу соціалізації. Ф. Боаста, В. Малиновський вважали, що суть соціалізації у передаванні культурної спадщини. Згідно з теорією психоаналізу З. Фрейда, соціалізація полягає у приборканні вроджених інстинктів, виявлення яких суперечить цивілізованому способу життя, шляхом інтеріоризації соціальних регламентів. За еволюційною теорією Е. Еріксона, процес соціалізації – це подолання індивідом критичних ситуацій на життєвому шляху. У концепції М. Лукашевича поєднанні поняття соціалізації та соціальної адаптації. На його думку, соціалізація людини відбувається в результаті взаємодії з навколишнім середовищем протягом життя шляхом адаптацій, що змінюють одна одну в кожній сфері життєдіяльності. Тому соціалізація має дві цілі: сприяти взаємодії лю-

дей через виконання ними різних соціальних ролей, та забезпечувати збереження суспільства передачею новим членам відповідних переконань та зразків поведінки [3].

На жаль, багатоманітність життєвих ситуацій не можна передбачити, тому паралельно з виникненням регуляторів поведінки людини виникають і відхилення від установлених норм. Вже серед перших відомих людству наукових праць зустрічаються дослідження причин девіантної поведінки. Тривалий час, починаючи зі стародавніх часів, видатні мислителі ототожнювали поняття суспільство та держава. Ця гносеологічна помилка призвела до певних суперечностей при розгляді проблеми девіації. Вчені сперечалися, в основному, яка саме система краще врегульовує суспільні (державні) відносини. Завжди в цих суперечках однією із систем називали санкціоновану державою нормативну систему права, а серед альтернативних різні автори виділяли системи моралі, традицій, релігії та інші. Зокрема, Платон у праці «Держава» стверджував, що основною регулюючою системою суспільства мають виступати традиції. Конфуцій же вважав, що таким регулятором має бути мораль.

Девіантна поведінка (відхильна поведінка) – поведінка індивіда або групи, яка не відповідає загальноприйнятим нормам, внаслідок чого відбувається порушення цих норм.

Проблема девіантної поведінки та її корекції завжди була важливою у педагогіці, психології, кримінології, але останнім часом вона набуває масового характеру. У період різких переломів у суспільстві часто порушується єдність буття і свідомості, виникає невідповідність взаємодії суб'єктів і соціальних інститутів, неадекватність соціальної політики і моралі. Розмитість норм, ослаблення соціальної регуляції спотворює духовні і культурні підвалини для такої поведінки. Відбувається розрив між прагненням до швидкого зростання матеріального добробуту і відсутністю важелів саморегуляції, заснованих на високій культурі, духовності [4].

Проблему девіантної поведінки аналізували такі науковці як І. Єрмаков, Л. Сохань, М. Рижков, Є. Павлютенков, В. Крижко, Т. Титаренко та ін.

На індивідуальному рівні процес формування системи цінностей відбувається під час соціалізації. Більшість авторів визначають соціалізацію як процес накопичення знань, формування системи цінностей та засвоєння норм поведінки. Процес соціалізації сьогодні нашою хується на ряд об'єктивних проблем. Передача та засвоєння культурної спадщини тим складніша, чим масштабніша діяльність суспільства, чим більше накопичено духовних цінностей [5].

За умов сучасної докорінної зміни соціальних відносин одне покоління зазнає зміни вимог, які висуває життя до особистості. Це робить процес соціалізації складнішим та тривалішим. Більшість авторів вважають, що процес соціалізації продовжується все життя, але підкреслюють значення найактивніших етапів: дитинства, отрочтва, юнацтва.

У будь-якому віці людина може бути об'єктом виховного впливу, проте не в кожному віковий період є можливість формувати бажані риси характеру. Існують різні періоди, сприятливі для розвитку та закріплення певних якостей, ціннісних установок та рис характеру. Ще у 30-ті роки Л. С. Виготський звертав увагу на необхідність вивчення сенситивних (критичних або чутливих) періодів установлення оптимальних строків для навчання та виховання. Суть питання полягає в тому, що більшість рис характеру, які вже сформувалися, в подальшому рідко змінюються. Тому для формування певних рис та якостей характеру необхідно враховувати найбільш сприятливі для їх виховання періоди життя людини [6].

Отже, соціальні норми – невід'ємний елемент суспільного управління, засіб орієнтації поведінки особистості (соціальної групи) у конкретних соціальних умовах і, водночас, засіб контролю з боку суспільства за їх поведінкою. За допомогою соціальних норм здійснюється нормативна регуляція поведінки окремої людини чи соціальної групи (колективу). Нормами, що відображають інтереси соціальних груп, задаються (пропонуються, дозволяються, забороняються) визначені форми поведінки, характер відносин, мета і засоби її досягнення. Звідси випливає, що соціальні норми історично мінливі й у них виявляються всі протиріччя суспільства.

Соціальні норми – продукт пізнання і переробки у свідомості людей інформації про минуле і теперішнє, про найбільш раціональні форми поведінки і діяльності, що виправдали себе на практиці і ведуть найкоротшим шляхом до корисного результату. «Виступаючи як потужні засоби соціальної регуляції поведінки, соціальні норми є «мостом», що пов'язує воєдино всі прояви особистості людини, її поведінки з найважливішими інститутами сучасного суспільства, його структурою, його вимогами» (М.І. Бобнева).

1. Головін С.Ю. Словник практичного психолога. – М.: АСТ, Харвест. – 1998.
2. Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології від античності до початку ХХ ст. – К.: Либідь. – 1991.
3. Соціалізація особистості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://megalib.com.ua/content/4310_143_Socializaciya_osobistosti.html
4. Інформація із Вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Девіантна_поведінка
5. Поведінка суспільства та її нормативні регулятори. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/sociology/30102/>
6. Выготский Л. С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика-Пресс. – 1996.